

Latvijas Republikas Valsts prezidenta kanceleja Prezidenta preses dienests

Pils laukums 3, Rīga-50, LV-1900, tālr. 7092122, fakss 7320404,
prese@president.lv, www.president.lv

Valsts prezidentes runa Vēsturnieku komisijas rīkotajā pasākumā “Vēsture: no zinātnes – skolā” Rīgas pilī, 2005.gada 23.augustā

Augsti godātais Caunes kungs,
Godātie Vēstures komisijas dalībnieki un locekļi,
Mīļie vēstures skolotāji,
Vēstures interesenti,
Dāmas un kungi!

23.augusts – vēsturisks datums – viens no daudziem, kuru katram izglītotam latvietim vajadzētu zināt, atcerēties un izprast, ko tas nozīmē. Vēstures skolotājam, itin drīz atgriežoties darba gaitās un stājoties savas klases priekšā, ir pusaudžiem vai pat pavisam jauniem bērniem jāstāsta par vēsturi kā par vēstījumu cauri laikam, cauri gadiem, gadu desmitiem un gadu simtiem, un par datumiem, kas šajā laika plūsmā iezīmējas ar kaut ko, kas tos īpaši izceļ, ar tādiem datumiem, kas uz ilgu laiku pēc tam nes smagas un tālejošas sekas simtiem tūkstošu un pat simtiem miljonu ļaužu dzīvēs.

Bērnam un jauniešiem šķiet, ka vēsture ir sauss faktu virknējums, kaut kādi sveši vārdi un bezjēdzīgi datumi, kurus būs jāspēj atcerēties, sēžot klasē eksāmena brīdī, bet ne jau tā ir vēstures būtība un ne jau tā ir vēstures dzīvība. Labi izglītoti jaunieši, kas beidz vidusskolu, manuprāt, lai kļūtu par savas neatkarīgās un demokrātiskās valsts pilnvērtīgu, darboties spējīgu pilsoni būs neizbēgami tāds, kuram patiešām ir dziļa izpratne par to, no kurienes nāk viņš un viņa paaudze, no kurienes nāk tā zeme un tā pasaule, kurā viņš tagad dzīvo. Vēstures skolotājam tas ir liels izaicinājums, jo pagātne ir ļoti gara un ļoti daudzu nozīmīgu notikumu pārpildīta. Skolotājs ir tas filtrs, caur kuru tas viss iziet, kas ir vēsturnieku, rakstnieku un pētnieku apkopots, izvērtēts un izsiņāts, kas ir atlasīts un iztulkots no bezgalīgi daudziem tīstokļiem, pergamentiem, manuskriptiem, kas glabājas visas pasaules bibliotēkās un pat uz akmens un māla plāksnēm, visu šo milzīgo informācijas daudzumu un bagātību. Vispirms radot bērnam un jauniešiem apjausmu, ka tāds pastāv, ka pasaule ir pilna ar informāciju un ka pasaule pastāv jau ļoti sen, ļoti ilgu laiku un pa tiem gadiem daudz kas ārkārtīgi interesants ir noticis.

Man šķiet, ka šis būtu otrais izaicinājums, ne tikvien vēstures skolotājam, - palaist pasaulē savu izglītooto audzēkni tādu, kas saprot un sajēdz, kas ir viņa valsts un viņa tautas vēsture, ko tā nozīmē un ko tā mums sniedz kā guvumus un kā zaudējumus, kā bagātības un kā izaicinājumus. Ne tikai to, bet arī izpratni, ka tur ārā, kaut kur pasaulē daudzās un dažādās vietās ir pieejams ļoti daudz informācijas, kas ir ļoti saistoša un aizraujoša, un ka mūža garumā viņam būs ko darīt, interesēties un turpināt sevi izglītot līdz savam pēdējam elpas vilcienam. Mēs zinām ļoti daudzus ļaudis, kas 90 gadu vecumā nolēmuši iegūt bakalaura grādu, un to iegūst. Arī to ir iespējams darīt. Mācīšanās process nekad neapstājas, un, ja jūs saviem audzēkņiem spēsiat iedvesmot ar šo zinātkāri, zinātgribu, kas viņos turpināsies mūža garumā, tad jūs tiešām būsiat labu darbu paveikuši. Un jums nebūs jāraizējas par to, ka vienā vai otrā stundā būtu varēts vairāk vielas iespiest iekšā, varbūt vairāk likt viņiem atkārtot un apgūt, kaut arī tas ir būtiski.

Atgriežoties pie jūsu lomas kā filtra. Tā ir jūsu atbildības nasta, un tā guļ uz jūsu pleciem, jo pretēji totalitārām sistēmām, kur nevar būt runas par kādām atkāpēm no

skaidri iezīmētas līnijas un ciešas, paklausīgas, aklas turēšanās pie rokasgrāmatām, ideoloģiskiem formulējumiem un izskaidrojumiem, šobrīd nu jau vairāku gadu garumā vēstures skolotāji, man šķiet, dažkārt jūtas pat dezorientēti materiālu pārbagātības, laika trūkuma dēļ, kas viņiem ir to apgūšanai, kas tagad tiešām ir kļuvis grūtāks, jo ir vieglāk paņemt, izlasīt oficiāli aprobētu tekstu un vienkārši atstāstīt to saviem skolēniem, likt viņiem to izlasīt un pārbaudīt, ka viņi to ir iemācījušies vairāk vai mazāk precīzi un pilnīgi. Tas jau pie jebkura mācīšanās procesa, protams, ir viena no tā daļām. Bet jums ir arī izvēles brīvība, un ir šie pētījumi, ko veikusi mūsu Vēsturnieku komisija, ir lieli, bieži vēstures sējumi, ko profesors Dunsdorfs, Švābe un citi publicējuši visus tos gadus, kad Latvijai bija divas kopienas – šeit, Latvijā, un citur pasaulē. Materiālu ir daudz, bet tikpat daudz ir vēl neizpētīta un neskaidra.

Vēl, man šķiet, būtisks vēstures skolotājam kā trešais galvenais uzdevums būtu nākt ar savu sniegumu, devumu, lai palīdzētu audzēknim izveidoties par lojālu savas valsts pilsoni, un tas nav maz prasīts. Lojalitāti nevar iepotēt kā pretestību pret kādu slimību, to nevar ieliet mutē ar karoti un sagaidīt, ka tieši tā tas tiks arī pieņemts. Man šķiet, ka lojalitāte izaug no izpratnes. Izpratne, savukārt, var rasties tad, ja uz notikumiem, kas ir bijuši sarežģīti, pretrunīgi, konfliktu pilni, zaudējumu, sāpju un ciešanu pilni, mēs spējam raudzīties reizē ar līdzjūtību un iejūtību, bet arī ar to distanci, ko prasa laiks, un ar to distanci, ko prasa līdzsvarota attieksme, pagātni izvērtējot. Latvijā tas ir īpaši nopietni, jo Latvijai esot tik ilgu gadu desmitus nelikumīgi iekļautai citā valstiskā un varas struktūrā, pakļautai sistemātiskai ideoloģiskai, varētu teikt, oficiālās līnijas sludināšanai, ir ļoti pretrunīgi pagātnes vērtējumi. Jo ir ļaudis, kas, piemēram, Otrā pasaules kara laikā ir stāvējuši frontes pretējās pusēs. Dažreiz ir cīnījies brālis pret brāli, dvīnis pret dvīni, tēvs pret dēlu. Citreiz tie ir bijuši dažādu tautu pārstāvji.

Ja raugāties vēsturē uz iepriekšējiem gadsimtiem, tad liecības par to, kas ir Latvija un latvieši, citu acīs ļoti bieži vispār nefigurē. Arī tie, kas valdīja šajā zemē ar vislielāko nicināšanu un ar mazu interesi izturējās pret pamattautu, kas šeit dzīvoja un kuras darbs un sviedri kā nekā atļāva viņiem nodrošināt visu viņu varu, uzbūvēt viņu pilis un muižas, un būt tiem, kas viņi bija. Dainas ar lielu ironiju to ļoti labi saprot.

Mūsu vēsture tāpēc sastāv ne tikai no rakstītām liecībām, jo tās aiz sevis atstāj parasti pie varas esošās struktūras. Mums ir arī šī ļoti nopietnā pieredze par vēsturi, kuru pārdzīvo tauta, kas dzīvo savu dzīvi, krāj savu gudrību, krāj savus priekus un bēdas, un nodod savu izpratni par tām nākamajām audzēm mutvārdu ceļā, bez ierakstiem, bez vēstures zīmēm. Bet viņu mūžs un viņu dzīve arī ir svarīgi. Ja viņi ne vienmēr hronikās ir pierakstīti un piefiksēti, tad tomēr viņi bija, viņi dzīvoja, un tie bija mūsu senči.

Daudziem, kas tagad Latvijā dzīvo, senči nāk no citas puses, ar citu pārlicību un mērķi. Ja mēs modernā, plurālistiskā sabiedrībā visi gribam dzīvot kopā, veidot demokrātisku valsti, kur cilvēks vispirms jūtas kā savas valsts pavalstnieks, kā šīs civilizācijas loceklis, kur viņš kā pilsonis piedalās ar pilsoniskām tiesībām un pienākumiem, tad mums ir jāpieiet ar īpašu rūpību un iejūtību arī pret visiem personiskiem pārdzīvojumiem un ģimenes pārdzīvojumiem, kas var būt ļoti krasi atšķirīgi. Tamdēļ man šķiet, ka vēstures skolotājiem būtu arī ļoti nopietni jādomā par to, ka viņu audzēkņi spētu pārinteresēties katrs par savas dzimtas likteni kā zināmu vēsturisku notikumu līdzdalībnieki un liecinieki, kas varētu liecināt paši par savas dzīves un mūža pieredzi, skolā citiem stāstīt un stāstīt varbūt no atšķirīgiem viedokļiem. Jaunietim tad būtu tas smagais darbs mēģināt to visu savest kopā, un skolotājam kā ceļvedim, mentoram – palīdzēt to visu saprast un izskaidrot, nonākot pie kaut kāda visiem pieņemama gala slēdziena. Šis darbs ir smags, bet, man šķiet, ļoti aizraujošs un saistošs, un rezultāti ir ļoti svarīgi tāpat kā 23.augusts – viena diena, divi paraksti, viens papīrs un pielikumi nesa tik smagas sekas tik daudziem miljoniem un tik gariem gadu desmitiem Eiropas kontinenta dzīvē.

Viss, ko jūs kā skolotāji darāt, atstāj ļoti dziļu iespaidu uz jūsu audzināmajiem, piemēram, tas cik dziļi viņos kā cilvēkos ienāks šī mūsu ceturtā dimensija, ne tikai telpa, bet arī laiks, šis dziļums, kas nāk no izjūtas un sapratnes par to, kas pagātnē ir noticis. Man šķiet, ka tieši šī izjūta ir tā, kas atbrīvo cilvēku no pagātnes nastas, jo nav tā, ka brīvi varam doties nākotnē, domāt par saviem mērķiem, cerībām un to piepildījumu, aizmirstot visu nepatīkamo, paslaucot to zem tepiķa, un tad it kā ar atvieglotu un drošu sirdi dodoties tālāk. Nebūt nē. Psihologi ir sen atklājuši, ka neatrisināti konflikti, pat tādi, kas no pašas agrākās bērnības gruzd cilvēka zemapziņā, var vilkies līdzī visa mūža garumā un radīt ļoti daudz ciešanu un grūtību viņa dzīvē. Bet tautām ir gluži tas pats – arī tautām ir bijušas savas traumas, pārdzīvojumi, arī tās ir jāspēj vilkt dienas gaismā, aplūkot ar skaidras apziņas kritisko prātu un beigās nonākt pie secinājumiem, kas būtu gan sakarīgi, gan loģiski, bet tajā pašā laikā arī emocionāli iejūtīgi un cilvēcīguma apņemti.

Vēsture nedrīkst būt tā augstākā ideja, kas nepazīst cilvēka žēlumu. Jebkurai augstākai idejai ir jābūt iemiesotai cilvēkos un cilvēciskos cilvēkos. Arī tas ir jūsu izaicinājums - lai jūsu mācītais priekšmets būtu kā mudinājums jūsu audzēkņiem izvairīties no pagātnē redzētām kļūdām. Izprast, kas iepriekšējo paaudžu gan vispārējo publiku, gan vadošās personības ir novedis pie šāda vai citāda lēmuma, un tad pašiem ar visiem spēkiem censties savu pasauli un savas tautas nākotni padarīt pēc iespējas labāku.

Es novēlu jums, lai jūsu pašu vēstures stundas būtu tādas, kādas man bija laime piedzīvot no savas vēstures skolotājas, kad bērns tās gaida ar nepacietību un jūtas vīlies, kad atskan zvans, un var tikt ārā no klases kā no cietuma kameras. Es novēlu, lai jūs saviem audzēkņiem spētu arī parādīt, cik ļoti vēsturi var atdzīvināt ar literatūru, ar vēstures romāniem, filmām, ar internetā atrodamo informāciju, ar enciklopēdijās pieejamām ilustrācijām. Es novēlu, lai jūsu rokās un caur jūsu stāstījumu vēsture jūsu audzēkņiem kļūtu dzīva, aizraujoša, audzinoša un, jā, arī patriotismu veidojoša, tāda, kur cilvēks saprot – šī ir mana zeme, šī ir mana tauta, tā ir viņas vēsture, kāda nav nevienam citam. Laba vai slikta, spoža vai necila, tā ir un paliek mana vienīgā, tā ir mūsu, un tamdēļ man tā šajā zemē dzīvojot ir īpaši nozīmīga. Pārējais viss jau tad ir tehnikalitātes, bet, protams, arī tās ir ļoti svarīgas un par tām, protams, ir daudz vēl jārunā.

Paldies, ka esat šeit pilī, paldies, ka esat gatavas un gatavi par šiem jautājumiem interesēties un runāt. Paldies jums visiem, ka esat, ka mācāt mūsu bērnus, jo kur viņi būtu bez jūsu padoma un bez jūsu darba? Lai sekmīgs jaunais mācību gads!